

MUSEU NACIONAL
D'ART DE CATALUNYA

Suzanne Valadon

Del 19 d'abril de 2024 a l'1 de setembre de 2024

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

Text de Lectura Fàcil

Aquest document inclou els textos de l'exposició
Està escrit segons les pautes de Lectura Fàcil
per facilitar-ne la comprensió.

Text: Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)

Adaptació a Lectura Fàcil: Gemma Pimenta
i Laia Vidal (Associació Lectura Fàcil)

Maquetació: Carme Guiral

Foto portada: Suzanne Valadon. *L'habitació blava*, 1923.
Centre Pompidou, Musée national d'art moderne - Centre
de création industrielle, París © Album / Fine Art Images

Aquest logotip identifica els materials de Lectura Fàcil que segueixen
les directrius internacionals de l'IFLA (International Federation of Library
Associations and Institutions) i d'Inclusion Europe quant al llenguatge,
el contingut i la forma, amb l'objectiu de facilitar-ne la comprensió.
L'atorga l'Associació Lectura Fàcil (www.lecturafacil.net)

Sumari

Introducció	4
0. Suzanne Valadon, una epopeia moderna	4
Àmbits i subàmbits	5
1. El Montmartre de Valadon	5
1.1 «La guerra dels 7 anys»	6
1.2 Ombres xineses	7
2. La terrible Marie, una model per a la modernitat	8
2.1 La figura femenina i la cultura de masses	9
3. El dibuix i Degas a l'origen de tot	10
4. La recuperació de la pròpia imatge	11
5. El retrat i la complicitat femenina.....	12
5.1 La pinacoteca d'un mosaic vital	13
6. La llegenda de Suzanne i Erik	14
6.1 El bohemí Satie	15
7. La conquesta del nu	16
7.1 Natures mortes	17
7.2 Odalisques	18
8. Una epopeia triomfant	19

Introducció

0. Suzanne Valadon, una epopeia moderna

En l'Antiguitat, una epopeia era un poema llarg que explicava la història d'un personatge que vivia aventures plenes de dificultats i al final aconseguia l'èxit. La vida de Marie-Clémentine Valadon va ser com una epopeia. Va néixer en una família de classe baixa i es va convertir en una gran artista.

Valadon va fer de model per als millors pintors del seu temps, com Renoir o Toulouse-Lautrec. Mentre la pintaven, va aprendre pel seu compte les tècniques de pintura, fins que es va convertir en artista. Es va posar el nom artístic de Suzanne.

Va pintar des de finals del segle XIX (19) fins poc abans de la Segona Guerra Mundial. Es creu que va ser la primera dona pintora que va pintar un cos masculí nu. Això demostra que tenia una gran personalitat artística.

Es va especialitzar a pintar retrats i cossos nus, sobretot, femenins. Aquestes van ser les temàtiques que li van donar més prestigi.

La seva obra és molt original, i combina les influències d'altres artistes amb característiques pròpies molt personals. Així, podem identificar ràpidament les seves pintures, com passa amb les personalitats artístiques més importants.

En aquesta exposició podràs seguir l'epopeia de Suzanne Valadon, la model que va voler ser artista i que ho va aconseguir en un context molt difícil, perquè el món de l'art era molt masculí i perquè a Montmartre hi havia els pintors més importants del moment.

Àmbits i subàmbits

1. El Montmartre de Valadon

Valadon va arribar a Montmartre quan tenia 5 anys.

Hi va viure entre finals del segle XIX (19)

i principis del segle XX (20).

Montmartre era un barri de París

on es concentraven artistes de tot el món,

i era el centre de les novetats artístiques.

A finals del segle XIX (19) va ser el nucli de la modernitat

i a principis del segle XX (20) de l'art de les avantguardes.

Valadon va viure aquesta evolució artística

i va conèixer artistes de tot el món.

També alguns dels pintors catalans més importants

que havien anat a viure un temps a París,

com Ramon Casas o Santiago Rusiñol.

I, sobretot, Miquel Utrillo,

amb qui va mantenir una relació sentimental

que va marcar la seva vida.

◀ Suzanne Valadon. *Dona amb mitges blanques*, 1924.
Musée des Beaux Arts de Nancy
© Nancy, Musée des Beaux-Arts / G. Mangin

1.1 «La guerra dels 7 anys»

Suzanne Valadon i Miquel Utrillo
es van conèixer a Montmartre l'any 1882.
Segons algunes versions, es van conèixer al cabaret Le Chat Noir.

Utrillo formava part del grup d'artistes catalans residents a París,
juntament amb Ramon Casas i Santiago Rusiñol.

La relació entre Valadon i Utrillo va ser molt tempestuosa:
va durar 11 anys, des del 1882 fins al 1893,
amb una llarga interrupció entremig.
Van tenir un fill,
però Miquel Utrillo no en volia reconèixer la paternitat.
Valadon hi va insistir molt,
fins que, 7 anys després, ho va aconseguir.

Hi ha moltes obres que documenten la relació entre Valadon i Utrillo,
però les més importants són els retrats que es van fer mútuament.

Quan Utrillo per fi va reconèixer el seu fill,
va pintar un retrat de Valadon
que es coneix com «La guerra dels set anys»,
en referència als 7 anys que ella va estar insistint
i que ell va trigar a cedir.

El fill de Valadon i Utrillo és Maurice Utrillo,
que també es va convertir en un pintor de renom.

1.2 Ombres xineses

Les ombres xineses van tenir un paper important en la vida artística de Valadon i Utrillo.

Valadon assistia sovint a espectacles d'ombres xineses, va il·lustrar la portada d'algun llibre sobre aquest tema i va ser la imatge d'un cartell publicitari fet per Utrillo per al Théâtre des ombres Parisiennes.

Utrillo es va convertir en un gran expert d'aquest art. Va muntar espectacles d'obres xineses a locals de París, com Le Chat Noir o l'Auberge du Clou, després a diversos locals dels Estats Units, i, sobretot, a Els Quatre Gats de Barcelona.

2. La terrible Marie, una model per a la modernitat

Quan era adolescent,
Marie-Clémentine Valadon va tenir diverses feines.
Cap als 15 anys, va començar a treballar com a model.
La van pintar artistes molt importants de diverses generacions:
Puvis de Chavannes, Renoir, Toulouse-Lautrec, André Utter, Steinlen,
i alguns pintors catalans que vivien a París,
com Miquel Utrillo o Santiago Rusiñol.

La imatge de Valadon es va convertir
en un símbol de l'art modern.

Mentre la pintaven,
Valadon va aprendre a pintar de manera autodidacta,
és a dir, pel seu compte,
fixant-se en la tècnica, els recursos i els secrets
que utilitzaven els pintors mentre treballaven.

El pintor Degas la va anomenar «Terrible Marie»,
perquè deia que Valadon tenia molta personalitat.
Aquesta personalitat era necessària
per poder passar de ser model a ser artista
en aquell món tan competitiu i tan masculí.
Era un context encara més difícil per a una dona,
Sobretot, si procedia d'una família pobre.

2.1 La figura femenina i la cultura de masses

Valadon va ser la imatge de moltes pintures i dibuixos dels artistes del moment, però també d'alguns cartells publicitaris.

En aquella època, els cartells publicitaris es van popularitzar molt a París i en altres ciutats del món:

s'usaven per promocionar productes de tota mena, i la majoria eren protagonitzats per dones.

Molts d'aquests cartells eren autèntiques obres d'art i de vegades s'encarregaven a artistes importants.

Aquesta selecció de cartells del Gabinet de Dibuixos, Gravats i Cartells del Museu Nacional demostra la centralitat de la figura femenina en la publicitat en el moment en què esclata la cultura de masses.

3. El dibuix i Degas a l'origen de tot

Al principi, quan Valadon feia de model,
gairebé ningú sabia que ella també dibuixava.

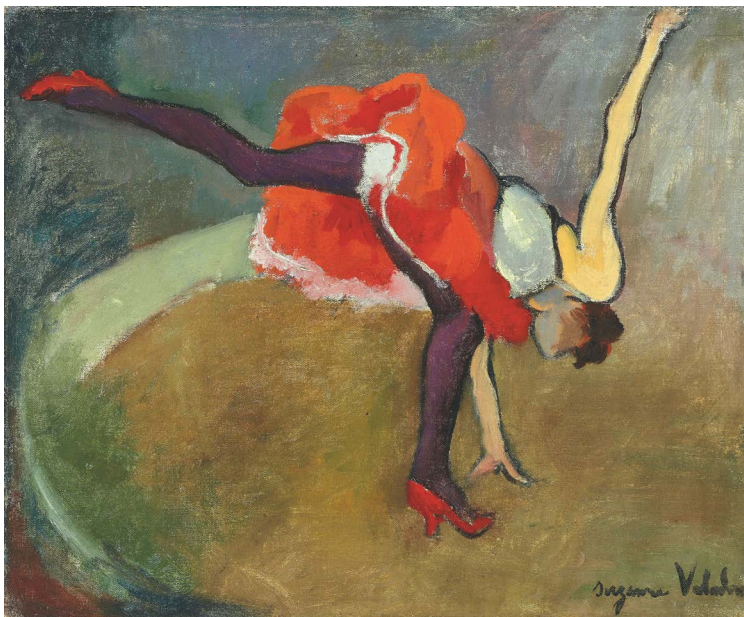
Puvis de Chavannes va ser la seva primera influència important.
Va fer de model per a ell durant 7 anys
i mentrestant va aprendre la seva tècnica.

Però qui va descobrir el talent de Valadon com a pintora
va ser Degas.

La va animar a continuar pintant,
li va ensenyar a gravar
i va començar a col·leccionar les seves obres.

Degas va morir l'any 1917
i ella va lamentar molt la seva mort,
perquè va ser un dels pocs artistes que li havien donat suport
quan ell ja era un pintor famós.

Molts dels primers dibuixos i gravats de Valadon
recorden les obres de Degas.

◀ Suzanne Valadon. *L'acrobata o La roda*, 1916. Weisman & Michel Collection, loan at the Musée de Montmartre, París © Stéphane Pons

4. La recuperació de la seva pròpia imatge

Sovint, els autoretrats artístics són com una mena d'autoafirmació de l'artista.

Això és encara més important en Valadon, una dona que va començar fent de model per als retrats que pintaven altres pintors i que es va convertir en pintora.

La dona model es va convertir en dona pintora en un context on la majoria de models eren dones i la majoria de pintors eren homes.

Els autoretrats de Valadon es poden interpretar com una recuperació de la seva pròpia imatge: ella abans era l'objecte que els homes pintaven i modelaven; ara ella era l'artista que es pintava i es modelava a si mateixa.

Valadon treballa els autoretrats amb oli, pastel i llapis, i de vegades apareixen integrats en composicions que representen grups familiars.

Els autoretrats no són les pintures més nombroses de Valadon, però tenen un paper central en la seva vida i la seva obra, i mostren la seva evolució des de l'adolescència fins a la vellesa.

5. El retrat i la complicitat femenina

La pintura de Valadon tracta temes diversos,
però hi destaca una mirada molt personal cap a la intimitat femenina.
Aquesta idea evoluciona al llarg de la seva trajectòria,
des dels primers dibuixos i gravats
fins a les últimes grans pintures de nus i odalisques.

Pinta escenes protagonitzades per dones,
soles o en parella,
en contextos domèstics i espais tancats,
que expressen molta complicitat
i on mai apareixen homes.

Aquestes obres li van servir per experimentar amb la pintura,
on combina perspectives elevades,
colors vius i sovint estridents,
i fortes pinzellades que contrasten amb la intimitat de l'escena.

5.1 La pinacoteca d'un mosaic vital

Valadon va pintar retrats, paisatges i natures mortes, però les seves obres més importants són els retrats.

N'hi ha de tota mena:

individuals, de grup, de parelles, de familiars...

I també hi ha els retrats de personalitats del món de l'art, com ara crítics o col·leccionistes.

Molts d'ells eren encàrrecs,

i això demostra que Valadon tenia molt prestigi com a pintora, no només en l'àmbit professional, sinó també en el social.

En els retrats de Valadon,

s'hi reconeixen algunes influències d'altres artistes,

però sempre s'hi identifica el seu estil propi,

caracteritzats pels perfils gruixuts i els colors atractius.

6. La llegenda de Suzanne i Erik

Poc després que s'acabés la relació amb el pintor Miquel Utrillo, Valadon va començar una relació amb el músic Erik Satie.

Utrillo i Satie eren amics,
però la seva amistat es va trencar
quan Valadon va començar a sortir amb Satie.

La relació entre Valadon i Satie es va convertir en tota una llegenda, tot i que només va durar sis mesos, entre gener i juny del 1893.

Sembla que la relació es va acabar
per culpa del caràcter gelós i excessiu de Satie.

D'aquesta relació en van sorgir dues obres d'art importants:
un retrat de Satie que Valadon va pintar,
i que ell va conservar tota la vida,
i una sèrie de composicions musicals anomenades Vexations,
que Satie va compondre durant el dol de la ruptura.

6.1 El bohemí Satie

El pintor català Ramon Casas
va retratar el músic francès Erik Satie
abans que es convertís en un compositor famós.

La pintura representa Satie a mida real
davant del Moulin de la Galette,
i conté els tons grisos que caracteritzen
les millors pintures que Casas va fer a París.

Segurament es tracta del millor retrat de Satie
de tots els que se n'han pintat mai,
tant per la qualitat com per la força simbòlica del fons.

Es conserva a la Northwestern University Library,
i al Museu Nacional hi ha un parell de dibuixos preparatoris de l'obra.

7. La conquesta del nu

El nu femení es va convertir
en un dels temes més importants de la pintura de Valadon
en l'etapa de maduresa de la seva trajectòria artística.

En va pintar molts,
però, sobretot, hi va experimentar moltíssim,
provant amb tota mena de postures i perspectives.

El nu i les escenes íntimes
eren habituals en aquella època,
però no eren tan habituals entre les artistes femenines
ni tampoc era tan habitual que tinguessin una sexualitat tan explícita.

Els nus de Valadon destaquen
sobre els que pintaven altres dones.

En aquestes escenes assoleix el grau més alt d'intimitat
amb una gran naturalitat
i escapant dels estereotips comuns dels nus femenins.

Pintar el cos femení es va convertir en una mena de refugi
i de resistència en un entorn tan masculí.

Amb la pintura de nus,
Valadon aconsegueix algunes de les seves millors creacions.
i culmina la seva evolució
des del lloc de la model fins al lloc de la pintora,
que ara pinta altres models des de l'altra banda del cavallet.

7.1 Natures mortes

Tot i que era molt típic que les dones artistes pintessin natures mortes, Valadon no s'hi va especialitzar fins que ja era una pintora famosa, a partir de la Primera Guerra Mundial i, sobretot, després del 1920.

Abans, però, les natures mortes ja apareixien a les seves obres com a fons de la imatge o com a complement dels seus retrats i alguns dels seus nus.

Eren pintures molt sensuais, que recorden l'obra de Matisse i Van Gogh.

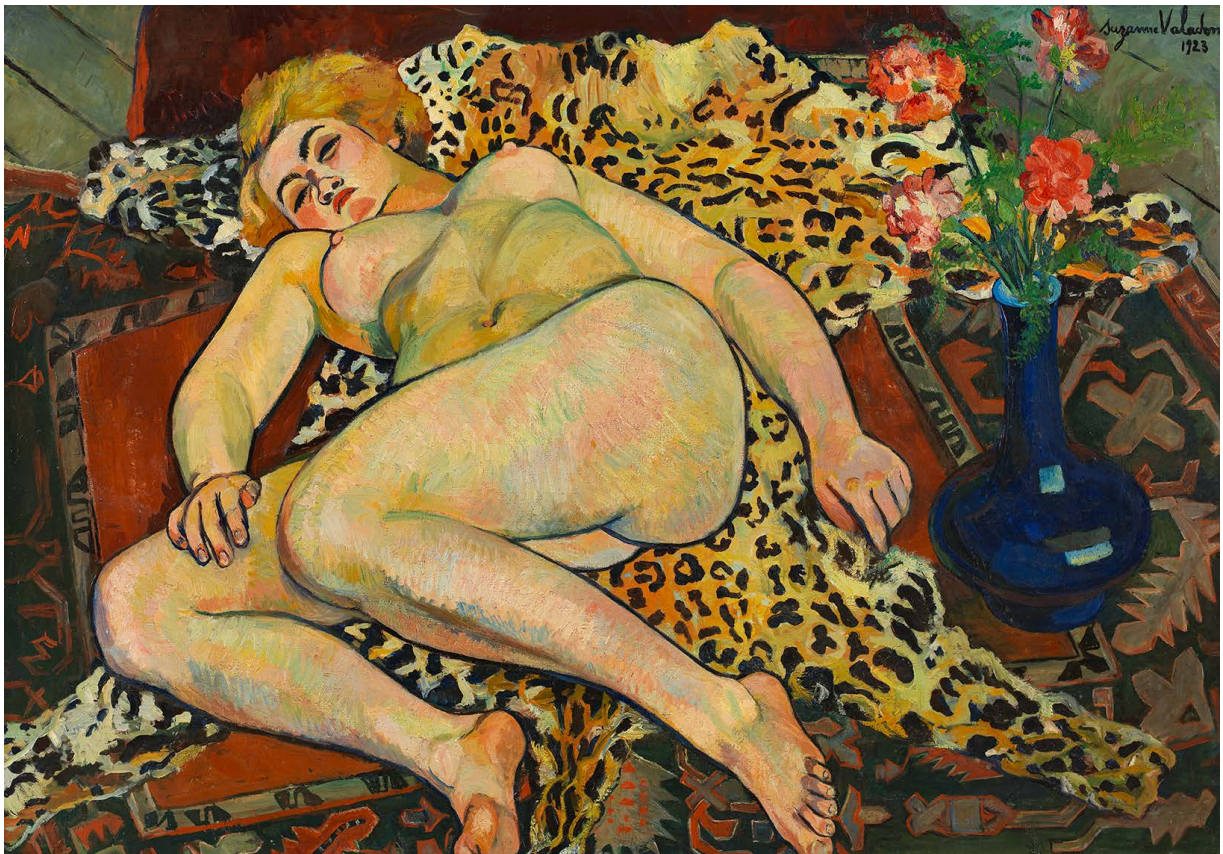
7.2 Odalisques

Valadon va fer una sèrie de pintures de dones estirades en sofàs o divans.

Els experts les consideren les obres més importants de Valadon.

Són nus amb tocs orientals i diversos graus de sensualitat, embolcallats amb grans teles de colors i dibuixos florals que recorden les creacions de Matisse o Bonnard.

Valadon hi combina cossos nus i cossos vestits, i busca sovint l'efecte del contrast, com ja havia fet als dibuixos i gravats.

▲ Suzanne Valadon. *Catherine nua estirada sobre una pell de pantera*, 1923.
Lucien Arkas Collection © Hadiye Cangokc

8. Una epopeia triomfant

El pas de model a artista va ser dur i fatigós,
però Valadon va acabar triomfant
i va aconseguir tenir èxit en vida,
cosa que no era gens habitual entre els artistes.

Va tenir tan èxit
que, l'any 1924, l'Estat francès li va comprar una obra.

Després de la seva mort va ser oblidada durant un temps,
i alguns només la recordaven com a mare
del pintor Maurice Utrillo, el fill que va tenir amb Miquel Utrillo.

Però més tard es va recuperar i es revalorar la seva figura,
fins a l'actualitat.

Valadon va morir l'any 1938, quan tenia 72 anys.
Artistes com Picasso o Braque van assistir al seu enterrament.
Les seves restes descansen a Montmartre,
el barri on comença i acaba l'epopeia de Valadon,
una de les més grans epopeies de la història de l'art,
protagonitzada per una dona.

Esperem que gaudeixis de la visita!

Museu Nacional d'Art de Catalunya

Parc de Montjuïc, s/n

08038 Barcelona

Telèfon d'Informació: 936 220 376

Telèfon d'Atenció a Grups: 936 220 375

Correu electrònic: info@museunacional.cat

Un Museu compromès

